

Milloin kuljetuspalveluja pitää järjestää dementoituneelle vanhukselle?

Helsingin sosiaaliviraston johtava lakimies Tapio Rätty käsittelee palstalla sosiaalihuollon ajankohtaisia lakikysymyksiä. Lukijat voivat lähettää toiveita palstalla käsiteltävistä aiheista lehden toimitukseen.

Vammaispalvelulaissa ei ole ikään perustuvia soveltamisrajoituksia. Kuljetuspalveluihin on oikeutettu iästä riippumatta vaikeavammaisena pidettävä henkilö – myös dementoitunut vanhus. Milloin siis kuljetuspalveluja pitää järjestää dementoituneelle vanhukselle?

Kuljetuspalvelujen kustannukset ovat kunnissa nousseet. Yhtenä syynä tähän on se, että väestön ikääntyminen on kasvattanut kuljetuspalveluihin oikeutettujen henkilöiden määrää.

Vanhuksilla, kuten muillakin kuntalaisilla, on oikeus hakea ja edellytysten täytyessä saada kunnan järjestämistä vastuulle kuuluvia palveluja ja tukitoimia.

Vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentin mukaan kunnan on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saat-tajapalveluineen, jos henkilö vammansa tai sairautensa takia välttämättä tarvitsee palvelua suoriutuakseen tavanomaisista elämän toiminnoista.

Vaikeavammaisena pidetään vammaispalveluasetuksen 5 §:n

mukaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Hallituksen esityksen mukaan (HE 219/1986 vp) vaikeavammaisena henkilönä voidaan pitää ainakin vaikeasti liikuntavammaisia, kuurosokeita sekä sokeita henkilöitä.

Vammaispalvelulaki ja -asetus eivät kuitenkaan sisällä mitään vamma- tai sairausluetteloa. Laissa ei ole myöskään esimerkiksi ikään perustuvia soveltamisrajoituksia. Kuljetuspalveluihin on siten oikeutettu iästä riippumatta vaikeavammaisena pidettävä henkilö. Korkein hallinto-oikeus katsoi ratkaisussaan (KHO 12.8.1998 T 1374), ettei vaikeavammaisen

ikä – henkilö oli syntynyt 1902 – ja hänen saamansa kotipalvelut olleet kuljetuspalvelujen saamisen esteenä.

Selvää tietysti on, että pelkkä ikääntymisestä johtuva raihnaisuus ja sen mukanaan tuomat liikkumisvaikeudet eivät sinänsä täytä kuljetuspalvelujen saamisen edellytyksiä. Kunta ei voi kuitenkaan perustuslain yhdenvertaisuussäännös huomioonottaen määrittellä kuljetuspalvelukriteereitään sillä tavoin syrjivästi, että se estäisi edes yleisesti vanhusväestöön kuuluvilta kuntalaisilta kuljetuspalvelujen saamisen.

Dementoitunutta vanhusta ei pidetty vaikeavammaisena henkilönä

KHO:n tuoreessa ratkaisussa (KHO 10.6.2005 T 1399) oli

kysymys dementoituneelle vanhukselle järjestettävistä kuljetuspalveluista. Vanhus sairasti Alzheimerin tautia ja hänellä oli lisäksi astma. Vanhus tarvitsi lääkärintodistuksen mukaan saattajan pystyäkseen käyttämään julkisia liikennevälineitä eksymisvaaran ja muistin heikentymisen vuoksi.

KHO totesi, ettei vanhukseksi ollut lääkärintodistuksen mukaan sellaista ruumiillista vammaa tai sairautta, joka olisi vaikeuttanut hänen liikkumistaan ja jonka vuoksi hän ei olisi voinut käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä. Vaikka joukkoliikenteen käyttäminen edellytti matkustamista puolison kanssa, vanhus ei olisi voinut Alzheimerin taudin vuoksi käyttää myöskään haettuja kuljetuspalveluja ilman puolisoa.

KHO katsoikin ratkaisussaan, että haetut kuljetuspalvelut eivät hakemuksen perusteena esitetyn selvityksen mukaan vaikuttaneet sillä tavoin henkilön liikkumiseen, että hän välttämättä tarvitsisi kuljetuspalveluita suoriutuakseen lain tarkoittamalla tavalla tavanomaisista elämän toiminnoista. Vanhusta ei näistä syistä voitu pitää vammaispalveluasetuksen 5 §:n 1 momentissa tarkoitettuna vaikeavammaisena henkilönä, jolla oli erityisiä vaikeuksia liikkumisessa.

Kuljetuspalvelut evättiin toisessakin tuoreessa ratkaisussa

Toisessa julkaisemattomassa ratkaisussa (KHO 10.6.2005 T 1400) oli kysymys henkilöstä, joka sairasti muun muassa verenpainetautiä ja kärsi dementiasta. Lääkärintodistuksen mukaan henkilö oli fyysisesti ikäänsä nähden hyväkuntoinen. Vanhus ei pystynyt yksin kävelemään ulkona eksymättä. Tässäkään tapauksessa henkilö

ei voinut käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman saattajana toiminutta puolisoaan.

Asiakirjoihin liitetyn lääkärintodistuksen mukaan vanhuksen henkinen suorituskyky oli huomattavan huono. Suoritusta huononsi nimenomaan heikko orientaatio paikallisesti ja ajallisesti.

KHO totesi, ettei henkilöllä ollut sellaista vammaa tai sairautta, joka olisi erityisesti vaikeuttanut hänen liikkumistaan ja jonka vuoksi hän ei olisi sinänsä voinut käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä. Joukkoliikenteen käyttäminen edellytti kuitenkin hänen sairautensa huomioonottaen matkustamista puolison kanssa. KHO katsoi, että henkilö ei siis voinut dementiansa vuoksi käyttää myöskään haettua kuljetuspalvelua ilman puolisoaan.

Samansisältöisesti kuin edellisessä ratkaisussa KHO päätyi siihen, että haetut kuljetuspalvelut eivät olisi vaikuttaneet sillä tavoin vanhuksen liikkumiseen, että hän olisi välttämättä tarvinnut kuljetuspalveluita suoriutuakseen lain tarkoittamalla tavalla tavanomaisista elämän toiminnoista. Henkilöä ei pidetty vaikeavammaisena henkilönä.

Ratkaisu oli äänestysratkaisu, jossa eri mieltä olevat jäsenet katsoivat vammaispalveluasetuksen vaikeavammaisuus-kriteerin täyttyvän. Eri mieltä olevat jäsenet kiinnittivät erityisesti huomiota vaikeavammaisuuden arvioinnissa vanhuksen henkiseen suorituskykyyn ja siinä oleviin rajoituksiin, jotka vaikuttivat henkilön kykyyn liikkua ja käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä.

Kuljetuspalveluita ei voida yleisesti evätä

Tuoreet KHO:n ratkaisut eivät käsitykseni mukaan merkitse sitä, että vanhuksilta voitaisiin

yleisesti evätä kuljetuspalvelut. Edellä mainituissa tapauksissa vanhuksot olivat fyysisesti jokseenkin hyväkuntoisia. Molemmissa tapauksissa julkisia joukkoliikennevälineitä voitiin sinänsä käyttää, tosin puolison avustamina.

Ratkaisuihin olisi voinut vaikuttaa se, jos vanhuksilla olisi ollut myös kuljetuspalveluihin liittyvä tarve perheen ulkopuoliseen saattajaan. Tilanne olisi voinut olla myös toinen, jos henkilöillä olisi ollut lisäksi muita rajoitteita, kuten vamma tai sairaus, joka olisi vaikuttanut liikkumiseen ja mahdollisuuteen käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä. Tähän tulkintaan viittaavat jälkimmäisessä ratkaisussa eri mieltä olleiden KHO:n jäsenten eriävät mielipiteet.

Kuljetuspalveluja on myös pitänyt järjestää

Vuonna 1999 KHO ratkaisi laitoshoidossa olevan dementoituneen vanhuksen kuljetuspalveluiden järjestämistä koskevan asian (KHO 15.3.1999 T 442). Henkilö sairasti aivoinfarktin pohjalta vanhuuden tylsistymistä, kroonista keuhkoputkentulehdusta ja -laajenemaa. Lisäksi hänellä oli vasemman lonkan murtuma. Vanhus oli dementoitunut vanhainkodin asukas, joka käveli taluttaen ja liikkui ulkona autettuna pyörätuolilla. Vanhus tai pikemminkin hänen omaisensa hakivat kuljetuspalveluja, jotta vanhus pääsisi viikonloppuisin tyttärensä kotiin ja kesäisin mökille.

Sosiaalilautakunta oli hylännyt hakemuksen, koska henkilö oli pysyvästi laitoshoidossa ja katsoi laitoksen järjestämän kuljetuksen riittäväksi.

KHO taas katsoi, että vanhus ottaen huomioon hänen liikkumisrajoitteensa ja sairautensa oli vammaispalveluasetuksen 5

§:n tarkoittama vaikeavammaisen henkilö, ja hänen matkansa viikonloppuisin tyttären kotiin ja kesämökille olivat vammaispalveluasetuksen 4 §:ssä tarkoitettuja tarpeellisia, jokapäiväisiä elämään kuuluvia kuljetuksia, jotka tuli järjestää vammaispalvelulain perusteella. Vanhainkodin järjestämiä kuljetuksia ei voitu pitää riittävinä, koska kuljetukset tapahtuivat vain virka-aikana.

Tapio Rätty

Ajantasainen lainsäädäntö sekä korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisuselostet vuodesta 1944 valtion säädöstietopankissa: www.finlex.fi

Korkeimman hallinto-oikeuden uusimmat ratkaisuselostet verkossa: www.kho.fi